

ז.ה.ל.צ.י.ב.

מאמרים מתורת
מרן **הבני יששכר** זיע"א
וממשיכי דרכו

דרך פקודיך
הקדמה (ב')

כ"ו סיון ה'תשפ"ו
ירושלים עיה"ק תובב"א

לעילוי נשמת

זקיני מו"ה שמעון בן מו"ה צבי דוב ז"ל
וזו' מרת בלומה בת מו"ה אפרים ע"ה
אמי מרת אידל פעסיל גיצא בת ר' שמעון ע"ה
חותני מו"ה יחיאל גרשון הלוי בן מו"ה ישראל אברהם ז"ל
דודתי מרת חיה זיסל עלקא בת מו"ה שמעון ע"ה
זקיני מו"ה שלמה בן מו"ה צבי אריה ז"ל
זקיני מו"ה ישראל אברהם בן מו"ה יהושע ז"ל
וזו' מרת סאשא רחל בת מו"ה אברהם ע"ה
הרב משה מרדכי מאיר הלוי בן חיים יעקב ז"ל
הבה"ח ישעי' בן יונתן אליעזר ז"ל

תנצב"ה

יו"ל ע"י

ישעי' יצחק פרענקעל

רח' המהר"ם מרוטנבורג 3C

054-846-9863

1-347-588-9392

5374515@gmail.com

עימוד: מאורות

0548463972

מיוחדים, כי שם נמצאים צרוב גם קרובים ועדים שנמצא אחד מהם קרוב או פסול וכו' כל העדות צטילה וכמו שכתב הש"ך בזה בחושן משפט סימן ל"ו (סק"ג), הגם דעת הש"ך שם להכשיר כי לא מתכוונים הקרובים להעיד, אף על פי כן אני מתמה על מנהג ישראל לכתחילה למה לא נהגו לייחד. והנראה דמשום הכי לא נהגו לייחד עדים דיש חשש רשעים פסולים לעדות, ואם נאמר להם שיהרהרו בתשובה כמו גבי גט, זה התיקון צרוב לא יועיל אלא החופה מקום הוללות יבזו לשכל דברי המזהיר להרהר בתשובה, על כן יותר טוב שלא לייחד עדים, וצרוב יש הרבה אנשים ועל כל פנים ימצאו שני עדים כשרים, זה מה שנראה לי לתקן ולישב המנהג, אבל מי שעיניו פקוחות על דרכיו יראה לו שיזמין לעצמו קודם החופה עדים כשרים (עיין שו"ת מהר"ם מיינ סימן ק"ט) ויאמר להם מקודם צינו לבין עצמם שיהרהרו בתשובה ואז טוב לו וגם להזוג כי כתורה נעשה, נראה ליד. עד כאן הג"ה).

(הג"ה: מילתא דאחיה לידן נימא ציה מלתא אחריתי, הא דמעולם תמהתי על המנהג וההלכה הרווחת בישראל צעדי הגט מצווין להעדים להרהר בתשובה (עיין שו"ע אנה"ע"ו סוף הלכות גיטין סדר הגט ס"ב צה"ה), ולא נוהגין כך צעדי קדושין, ומה נשתנה. וליכא למימר משום דמקדש אחר כך צביאה, דזה אינו מצ' טעמים, חדא דקיימא לן (יבמות ק"א) דכל הצועל אחר קידושין מסתמא על דעת קידושין הראשונים הוא צועל, וכשאין הקידושין הראשונים קידושין גם צעילתו צעילת זנות. ועוד דאי נימא דסומכין על הצביאה אם כן גם עידי יחוד* צריכין להיות עדים כשרים נדיקים והיה מן הצורך שיהרהרו עדי היחוד בתשובה כי אדם אין נדיק בארץ וכו' (קהלמ' ו' כ'). ואם נאמר דמסתמא כל ישראל בחזקת כשרות (עיין רמב"ם פ"ב מהלכות קידוש החודש ה"ב) אם כן גבי גט וחליצה נמי נימא הכי. ונראה לי דצוה יונת לנו מה שצרוב מקומות לא מייחדין עדים מיוחדין לקידושין ועל פי הדין היה מן הראוי לייחד עדים

א. שהרי עדי היחוד הם עדי הביאה.

ב. במעמד החופה.

ג. ובכגון דא, על ההוללות שהיו בימים ההם בזמן הנישואין, עיין מה שהזהיר רבינו בהאזהרות אשר לו, שכתב אל העיר מונקאטש (אזהרות מהרצ"א אות י'): ראיתי שערוריה ביישובים וכפרים אשר כל אחד בונה במה לעצמו ובא יבא אחד ומסדר קדושין על החתונות בלי נטילת רשות [וכו']. זאת ועוד אחרת על זה לבי דוי אשר בכל המקומות שבהיישובין התירו לעצמן איסור דאורייתא לחול במחולות וריקודין עם נשים ובתולות נשואות ופנויות, שומו שמים על זאת כי הוא עון פלילי אשר אי אפשר לפרט כל זה בכתב, ולא נראה הדבר הזה בין ישראל מאז היה לגוי קדוש, ואפילו האומות מי שיש לו מעט דרך ארץ מרחיק זאת התועבה.

על כן הנני גוזר בגזירת התורה אשר חלילה לשום אחד מבני היישובים הסרים למשמעתינו לעשות נשואין וקידושין עד שידעו מי שיהיה מסדר הקידושין, וחלילה להמסדר לסדר הקידושין מבלי נטילת רשות, וחלילה לאחד מישראל להפר ברית התורה לילך במחול עם נשים ובתולות, והוא אביזריהו דגילוי עריות אשר הוא ביהרג ואל יעבור, וכל העובר על דברינו אלה הרחק ירחיקו אותנו בני ישראל מאהליהם, ויכריזו עליו בבתי כנסיות ובתי מדרשות הנה זה האיש אשר הפיר ברית התורה הוא מרוחק ומובדל מקהל גולה וכל בני ישראל יהיו נקיים לפני ד'.

ד. ועיין בתירוש ויצהר (סימן ל'), שם הביא מדברי רבינו אלה, והביא מספר דברי יוסף (עה"ת), שרצה ליישב מנהג העולם, דחלוק גט מקידושין, דהנה בקידושין אין כאן חזקת איסור, וסמכין אחזקת כשרות של העדים, מה שאין כן בגט, עיין שם.

כשיעשה כל זה באמת ובתמים הנה קיים מצות עשה של תשובה, והשם הטוב וסלח יסלח לו, ומחוייב האדם להאמין זה באמונה שלימה באמונת אומן (ובכדי לבטל להסיר כתמי הנפש והגוף ולבטל ולהמית הקטרוגים, יעשה סיגופים רק כפי כחו, ולא יתבטל מתורה ועבודה,

ומה שלא יוכל להשלים כפי הקצבה שקצבו חז"ל יפדה בצדקה^ה, ויעשה עוד כפי מה שיעץ הרב החסיד הקדוש מהר"ז זצ"ל בעל התניא בפרקי התשובה אשר לו דפוס סלאויטא כי יש דפוס אחר בנוסחות אחרות^י ושניהם כאחד טובים^י) כי ברגע הזאת ששב בכל לבו באמת להשם יתברך מקיים

ה. ידידוע מצות צדקה היא מצוה כוללת כי על ידי המאכל הזה היה יכול להחיות את כל הגוף ברמ"ח איבריו, וכשנותן זה לעני, הנה הוה כאילו נותן כל חלקי גופו למצותיו יתברך שמו, על כן נקראת מצות הצדקה מצו"ה סתם בירושלמי (עיין סנהדרין פ"ב ה"ג) ובמדרשים (ילקוט שמעוני מלכים רמז קצ"ג), כמו שנקרא זנות עביר"ה סתם כי נעשית בהרגשת כל האברים (לשון רבינו באגרא דפרקא אות רכ"ד).

ו. כידוע, הבעל התניא ערך את אגרת התשובה במהדורא קמא, ואחר כך ערך אותו במהדורא בתרא, עם כמה הוספות וכו' (עיין בביבליוגרפיה לספר התניא להרה"ח ר' יהושע מונדשיין ז"ל. ועיין שם במה שכתב אודות מקום הדפסת הספר, שהיה בזאלקווא בשנת תקנ"ט, ולא בסלאוויטא).

ז. ז"ל הבעל התניא (במהדו"ק, ועיין עוד באגרא דפרקא אות קפ"ז): תניא בסוף מסכת יומא (דף פ"ו) שלשה חלוקי כפרה ותשובה עם כל אחד, עבר על מצות עשה כו' על כריתות ומיתות בית דין תשובה ויו"כ תולין ויסורין ממרקין. והנה מה שאמר תשובה תולה, פירוש שהיא מכפרת כי היא עקר הכפרה אלא שלא נגמר כפרתה עד שימרק וישתטף היטב לכלוך החטא כמריקת ושטיפת הכוס, ואל זה צריך קבלת היסורין למרק, ובעבור זה כתבו חכמי הקבלה והזהר וספרי המוסר בספריהם כמה תעניות וסגופים לכל אשר יחטא האדם, ובודאי כי דבריהם דברי קבלה שקבלו ברוח הקודש הנסתרות והנעלמות שבתורה, מכל מקום הלא ידוע כי כח הנשמה מתפשטת בגוף, והנה דברי הגמרא כפשוטן הן הן גופי תורה ובהם מתלבש כח הנשמה מפנימיות התורה וסודותיה ומתפשטת בפנימית התורה דרך כלל ותלוי עליה על כל קוץ וקוץ תילי תילים מסורות כהררים התלולים בשערה.

ואף כאן עקר ושורש חיוב הסגופים והתעניות הוא מ"ש בגמרא ומרומז כאן במאמר ויסורין ממרקין, ועל זה רמזו כמה סודות עד היכן מגיעים שורש הענינים מלמעלה, וכן כמה תעניות לכל חטא לחטא זה כך וכך תעניות ולחטא זה כך וכך תעניות, כגון על דרך משל למוציא זרע לבטלה פ"ד תעניות ולכעס קנ"א תעניות ולליצנות ק"ך תעניות, וכיוצא בהן בשאר עבירות, מבואר בספריהם כאשר קבלום ברוח קדשם שבזה השיעור ימרק וישטף ליכלוך החטא זה, וקבלה בידינו מרבותינו ז"ל שאפילו עבר עבירה כמה פעמים די להתענות שלשה פעמים כשיעור אשר מבואר בספריהם לכל חטא ועון אשר יחטא כגון על דרך משל למי שהוציא זרע לבטלה יתענה ג' פעמים פ"ד תעניות שהם מספר רנ"ב תעניות, וכן על דרך זה לכל חטא ועון.

והנה בעבור שבדורינו זה אין ביכולת כל אחד ואחד לקיים אף מספר תעניות הקצובים וכתובים שם לזאת עצה היעוצה שלא יתענה כי אם לפי כחו וחטאיו בצדקה פרוק כשיעור הכתוב בפוסקים בעד כל תענית אשר יחסר לו ממנינו ח"י גדו' לקופת ארץ ישראל שהיא הצדקה הגדולה שבצדקות כי כל ארץ ישראל

המצות עשה, והשם הטוב וסלח סולח ומוחל לפשעיו, רק שיתמרמר באמת על עונותיו שעברו למעלה ראש ויחשוב בגדולת הבורא יתברך שמו אשר הכעיסו ועבר על ציוויו אחרי אשר הרבה להטיב עמו, ויחשוב בשפלות עצמו כי כל מה שתגדל מעלת הנכעס ותקטן מעלת המכעיס ביותר תגדל האשמה. ולדעתי זה הוא הפירוש קרוב לפשוטו מה שאמר הנביא (הושע י"ד ב') שובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעונך, דמשמע שיש תשובה שאינה מגעת לה' אלקינו, וכן הוא בתורה הק'

(דברים ל' ב') ושבת עד ה' אלקיך, הגם שיש בידינו הרבה דברים בזה הענין (עיי' בני יששכר מאמרי חודש תשרי מאמר ד', מאמרי חודש כסלו – טבת מאמר י"ד סימן ג'), אבל לפשוטו נראה על פי מה שכתב בחובת הלבבות (שער ג' עבודת האלקים פ"ג ד"ה והחמישי"ה), כי החסידים הגדולים שבו כל ימיהם בתשובה על חטא אחד, אף על פי שכבר שבו אתמול חזרו גם היום לחזור ולשוב, כי כל מה שתגדל מעלת הנכעס ורבות טובותיו על המכעיס ביותר תגדל האשמה מהמכעיס וצריך לתשובה יתירה^א. והנה

מזבח כפרה כמו שאמרו רז"ל וכפר אדמתו עמו, ובזה יומרקו עונותינו כלם כאלו השלים כל התעניות כמספרם, שהרי כל עקר ענין התעניות מפני שהוא נחשב כקרבן וכתוב (משלי כ"א ג') עשות צדקה ומשפט נבחר לי"י מזבח, ואם קשה עליו לשלם בפעם אחת, ישלם מעט מעט כפי אשר יומשך במספר הימים אשר היה מתענה, וכל זה אינו מעקר התשובה כאשר חשבו ההמון, ולא זהו עקר הטהרה רק זה הוא הגמור והמירוק כמו שכתבתי לעיל [וכו'].

[יש לדייק בלשונו של רבינו, דהנה בדפוס ראשון מדגיש הבעל התניא זי"ע בענין התענות וסיגופים, מה שאין בדפוס השניה, עיי' שם. וזהו כוונת רבינו, דשניהם כאחד טובים, דאין השניה מבטל את הראשונה, וכמובן, דמי שבכחו לקיים הקצבות שקצבו חז"ל, שיש לו לעשות כן, ומי שאין בכחו, יעשה כדרך הנ"ל].

ח. ז"ל החובות הלבבות: מצוות התורה יש תכלית למספרן, והן מגיעות עד סך ידוע והוא תרי"ג מצוות, אך מצוות השכל כמעט שאין להן תכלית, כי בכל יום יוסיף האדם דעת בהן, וכל אשר תוסיף הכרתו ויבין טובות האלהים ועוצם יכלתו ומלכותו, יוסיף להכנע לו ולהשפל לפניו. ועל כן אתה רואה דוד ע"ה מתחנן אל האלהים להעיר אותו עליהן ולהסיר מסך הסכלות מעל עיניו, כמ"ש (תהלים קי"ט י"ח) גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך הורני ה' דרך חקיך וגו' הדריכני בנתיב מצותיך וגו' הט לבי אל עדותיך וגו' ואומר לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד, רצה לומר כל מה שאנו חייבין מעבודתך על התמדת טובותיך, אין קץ לו, מפני שאין קץ לאופני טובותיך עלינו. וכבר נאמר על קצת הפרושים, שהיו כל ימיהם בתשובה, מפני שהיו מחדשים בכל יום תשובה בעבור תוספת הכרתם בגדולת האלהים בכל יום וקצורם במה שהם חייבים לו מן העבודה בשעבר, כמ"ש דוד ע"ה (תהלים י"ט ג') יום ליום יביע אמר וגו' ואומר (תהלים קי"ט קל"ו) פלגי מים ידרו עיני על לא שמרו תורתך.

ט. דהנה ידוע על פי משפטי התורה בדין בושות הכל לפי המבייש והמתבייש (עיי' בבא קמא פ"ג ב'), אם המבייש הוא איש שפל, הבושות המגיע ממנו הוא מרובה אשר שפל כזה יהיה מבייש, וכן המתבייש אם הוא אדם גדול בושתו מרובה מה שאין כן אם הוא איש שפל, ממילא אם המבייש הוא איש שפל מאד והמתבייש הוא איש גדול מאד, תגדל התשלום מאד כי הבושות מרובה, וככה תתבונן בכל ענינים

היינו סיבתך אשר הרבה להטיב עמך, והגם שידעת זה גם ביום אתמול עם כל זה ידיעתך מזה ביום אתמול כלא נחשב נגד ידיעתך בזה היום, וזהו שנאמר בטעם כ"י בשל"ת בעונ"ך והעון מעוור עיני האדם שלא להכיר גדולתו יתברך שמו ח"ו, וכל שתשוב ביותר יתוודע לך כי ד' הוא אלקיך, והבן:

הנה אתה הראת לדעת כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו (דברים ל' י"ד), דכיון שתשוב אליו יתברך באמת בכל לבבך, כל מה שיתגלה לך ענין, תעתיק מענין לענין וממושכל למושכל עד שתסמר שערות ראשך ותבוש מפניו יתברך באמת, ואפילו יהי לך כל חללי דעלמא לא תשוב עוד לכסלה ותרוען כמו איל לתורתו ולמצותיו עד שיעיד עליך היוצר בראשית ויודע תעלומות שבודאי לא תחטא עוד כי הוא הבוחן לבות וכליות (וכמו שכתב הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ב ה"ב)):

והנה אחרי הראנו השם יתברך את כל אלה כי בתשובה מעומקא דלבא בלבד יסלח השם יתברך תיכף לחטאתינו ועוונותינו ופשעינו, נשאר

לגדולתו יתברך שמו אין סוף, וכל מה ששיגי האדם נעתק ממושכל למושכל ואי אפשר לו לבא לתכלית רוממות גדולתו, והנה החטא מעוור עיני האדם ולא יתפעל מרוממותו יתברך שמו, והנה כאשר ישים אל לבו לשוב אליו יתברך אזי יאירו עיניו בגדולתו יתברך שמו וישוב אליו כפי ערך השגתו ברוממותו יתברך שמו, והנה כאשר ישוב אל י"י יתברך שמו אזי יאירו עיניו יותר ברוממותו וגדולתו יתברך שמו, אזי אין די לו בתשובה דאתמול כי כל מה שתגדל מעלת הנכעס אזי תגדל האשמה מהמכעיס וצריך לתשובה יתירה, והנה כזה הוא בכל יום, כל מה ששב יותר יאירו עיניו ביותר בגדולתו יתברך שמו ויתחייב בתשובה ביותר. וזהו שאמר הכתוב (ירמיה ל"א י"ח) פִּי אַחֲרֵי שׁוּבֵי נַחֲמָתִי וְאַחֲרֵי הַדֹּדַעִי סִפְּקָתִי עַל יִרְךָ בִּשְׁתֵּי יָגֶם נִכְלָמָתִי כִּי נִשְׁאַתִּי חֲרַפְתָּ נְעוּרָי. וזה יש לפרש בדברי הנביא שובה ישראל עד י"י אלקיך, רצה לומר, הגם שכבר שבת בתשובה, עם כל זה גם היום תצטרך לשוב תשובה המגעת לערך המכעיס להוי"ה ב"ה המהווה כל הוויות והוא אלקיך

המכעיס עם הנכעס לפייסו הכל לפי ערך האישיים מצטרך לפייס, והנה גדולת אלקינו יתברך שמו אין סוף לרוממותו וגדולתו, והאדם בריה קטנה מעוטה בדעת מכעיס אותו הנה אפילו אם יחיה כמה אלפי אלפים שנה לא יוכל לצאת ידי חובה בפיוס את אשר הכעיס את היוצר כל (לשון רבינו במאמרי חודש תשרי שם סימן י"ט).

י. ואפילו אם יחיה גבר שנין אלפין לא יבא לתכלית גדולתו, על כן מצטרך כל ימיו להיות בתשובה אפילו על עבירה אחת (לשון רבינו שם).

יכפרו בתשובה מעומקא דלבא, והנה על מצות עשה כבר אמר ר' מתיא בן חרש לא זז משם עד שמוחלין לו, אבל אם עבר על לא תעשה ושב הנה אמר ר' מתיא שלא תיגמר כפרתו עד יום הכפורים ובין כך ובין כך נקרא רשע ח"ו, ומה יעשה בתורתו ומצותיו וכי לא יעסוק בהם ח"ו, זה מן הנמנע כמו שכתבתי לעיל:

תדע ידידי ענין יום הכפורים הוא סוד תשובה עילאה סוד יוכל העליון (עיין זוה"ק ח"ג ס"ט ב'), עולם הבא שאין בו אכילה ושתייה (עיין ברכות י"ז א', תיקון' תיקון כ' - כ"א נ"ו א') ואז נכללים נפשות ישראל בשורשם יחד כאחד. על כן מכפר על לא תעשה, כי בעברו על לא תעשה נפרד משורש אילן הקודש רשות היחיד (עיין תיקון' הקדמה י"ב א') וביקש חשבונות רבים בהנטותו לסט"א הנקרא רשות הרבים בסוד (שמות ה' ה') הן רבי"ם עתה עם הארץ (עיין זוה"ק ח"ג רע"מ רמ"ג ב' - רמ"ד א', ועיין בני יששכר מאמרי השבתות מאמר ה' סימן א'), וביום הכפורים נתייחד כאחד כל נפשות ישראל למקורם שורש אם הבנים מקור היחוד (עיין זוה"ק ח"ג ט"ו ב' א'). הנה לפי זה כאשר ישוב האדם להשם יתברך מעומקא דלבא באמת,

בידינו עוד להתבונן בפרט אחד, היינו מאמר ר' מתיא בן חרש (יומא פ"ו א') בארבעה חלוקי כפרה, עבר על מצות עשה ושב לא זז משם עד שמוחלין לו, עבר על לא תעשה ושב תשובה תולה (להגין מן היסורין) ויום הכפורים מכפר, על כריתות ומיתות בית דין תשובה ויום הכפורים תולין ויסורין ממרקין, אבל חילול השם ח"ו כולן תולין ומיתה ממרקת. הנה המאמר הזה סותר מה שדברנו, כי מהמאמר הזה מוכח שאין כפרה תיכף להשב רק במצות עשה, אבל אתה הראת לדעת בראיות ברורות שכתבנו על פי דיני התורה שאפילו רשע גמור בעבירות חמורות בהרהור תשובה יקרא צדיק. וכדי שתתיישב בדעתך כל זה אגיד לך את אשר עם לבבי אשיחה אדברה וירווח לי (הגם שכבר דיבר מארבעה חלוקי כפרה אלו הרב החסיד הקדוש הקדוש רבינו יונה ז"ל בשערי תשובה אשר לו עיין שם (שער ד' אות ו' ואילך), עם כל זה חלקי אמרה נפשי):

תדע ידידי שזה בודאי שהשם יתברך טוב וסלח יסלח תיכף להשב אליו יתברך באמת מעומקא דלבא, ואפילו על כל עבירות חמורות תיכף

יא. רצה לומר, דהנה יוכל העליון הוא עולם הבינה, שהוא שער הנ"ן, שמשם יוצאים העבדים לחירות, בסוד הכתוב (ויקרא כ"ה נ"ד) בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו, וכשזוכה להגיע אל עולם הבינה, שהוא תשובה עליאה, זוכה לעלמא דחירות, עולם הבא, עולם שאין ליצר הרע שליטה עליה, עולם שאין בו אכילה ושתייה (עיין אגרא דכלה פרשת בהר ד"ה וקדשתם וכו'), ומתדבק אל שורש היחוד, דהנה רשות הרבים יכונה לסט"א בסוד הכתוב (שמות ה' ה') הן רבים עתה עם הארץ, והטעם דאזלי בפירודא, יתפרדו

(הג"ה, סיעתא לדברי מדברי זוה"ק ויקרא ט"ז)
 (ע"א) אמר רבי יהודה אימתי איתקרי
 תשובה כד אימא מתכסיא וקיימא בחדוה על זנין,
 דכתיב (תהלים ק"ג ט') אס הבנים שמחה, ותצאת
 בקיומא, ומאן דהוה סגיר תצ לאתריה, וכלהו תצין חד
 לחד ומתצרכאן כל חד וחד, וכדין אתקרי תשובה
 שלימתא תשובה סתם לאכללא כולא, אמר רב יצחק כד
 מתכשר עלמא כוליה מתכשר כחדא, כתיב (תהלים ק"ח
 ה') כי גדול מעל שמים חסדך, מעל שמים דסקא
 לעילא מאתר דאתקרי שמים, ומאי איהו דא איהי אימא
 והיינו דאיקרי תשובה. רבי יהודה אמר דייקא דכתיב
 מעל שמים, אלמלא כתיב על שמים משמע ההוא אתר
 דקיימא על שמים ולא יתיר, כיון דאמר מעל שמים
 משמע ההוא אתר דקיימא לעילא לעילא ומאי איהו
 איהי אימא והיינו דאתקרי תשובה, דתאגא צההוא זמנא
 דמתכשרן עוצין לתתא ואימא בחדותא, אתגליא
 עתיקא קדישא, ותצ נהורא לזעיר אנפין, וכדין כלל
 בחדותא כלל בשלימו כלל אשתכחו צצרכאן, ורחמין
 זמנין, ועלמין כללו בחדותא, דא הוא דכתיב (מכה
 ו' י"ט) ישוב ירחמנו יכוש עונותינו, מאן ישוב ישוב
 עתיקא קדישא לאתגליא צעירא, ישוב לאתגליא דהוה
 סתם בקדמייתא וכלל אתקרי תשובה, עד כאן לשונו רב.
 עד כאן הג"ה (ועיין עוד צניי ישכר מאמרי חודש תשרי
 מאמר ח' סמן א')):

יורהו השם יתברך דרך האמת ויעזור
 לבבו באהבת כל ישראל כאחד,
 ויתעזור בלבו קודשא בריך הוא
 ואורייתא וישראל חד (זוה"ק ח"ג ע"ג א'),
 ויבין וישכיל ענין יום הכיפורים
 בכסיפת לבבו להכלל במקור הקדושה,
 ולא יתואר בשום אופן בתואר רש"ע גם
 קודם יום הכפורים הבן הדברים. וז"ל
 החסיד רבינו יונה בשערי תשובה (שער
 ד' אות ח') ואם עבר על לא תעשה ועשה
 תשובה ידאג לעונו ויכסוף ויחכה
 להגיע ליום הכפורים למען יתרצה
 להשם יתברך כי רצונו חיי הנפש והגוף
 וחיי כל נוצר, עד כאן לשונו. בין
 והתבונן הדברים דרצה לומר אחר אשר
 יבין כי רצונו יתברך הוא חיי הנפש
 והגוף וחיי כל נוצר, יקושר בכללות
 אהבת ישראל במקור הקודש, ותעשנה
 ידיו תושיה (על פי איוב ה' י"ב) מעין
 סגולת יום הכפורים, וכל זה יורה השם
 יתברך לאדם בשובו אליו בכל לב:

כל פועלי און, מה שאין כן רשות היחיד יכונה לגבול הקודש אחדות יחיד ומיוחד ד' אחד ושמו אחד (עיין
 בהמצוין בפנים, ומאמרי השבתות הנ"ל).

יב. פירוש: אמר רבי יהודה, מאימתי הסימן שנתקבלה תשובתן של ישראל, כשנה"י דאימא מתכסים
 ומתלבשין בזו"נ, והיא עומדת בשמחה על בניה ומשפעת להם מוחין, דכתיב אם הבנים שמחה, והיינו
 אימא עילאה שהיא שמחה על שיכולה להשפיע שפע לבניה, ושמחה על ששבה לקיומה ולתכליתה
 להתלבש בזו"נ כבתחילה, ומי שהיה סגור, היינו הניצוצין קדישין שהיו סגורים בתוך הקליפה שבים עתה
 על ידי התשובה למקומן כל אחד למקומו הראוי לו, ואז מתברכם ומקבלים שפעם כראוי להם, ואז נקראת
 תשובה שלימה תשובה סתם, כדי לכלול את כל בחינות התשובה, בין שיבת אימא להתלבש בז"א, ובין
 שיבת שאר פרצופים למקומם.

אמר רבי יצחק, כאשר על ידי תשובת התחתונים מתקשר כל עולם האצילות כאחד, אז כתיב כי גדול
 מעל שמים חסדך, היינו שהמלכות מקבלת חסדים מן הבינה, וזהו מה שכתוב מעל שמים, היינו שהיא

עולה למעלה מז"א הנקרא שמים, ומי היא למעלה מז"א, זו היא אימא עילאה, שהמלכות עלתה אליה לקבל ממנה החסדים, ולכן נקרא תשובה שכן המלכות שבה לאימא שממנה יצאה.

רבי יהודה אמר, יש לדייק מדכתיב מעל שמים ולא על שמים, שאם היה כתוב על שמים היה משמע מקום ההוא העומד על שמים, דהיינו החסד דז"א שהוא על התפאר"ת הנקרא שמים, אבל מדכתיב מעל שמים משמע למעלה למעלה, ומאי ניהו, היא אימא עילאה, והיינו דאקרי תשובה, לפי שהמלכות חזרה ועלתה עד אימא עילאה, למקום שיצאת ממנה.

והוא שלמדנו בברייתא, שבעת שמתכשרין מעשי בני אדם למטה ומעלים מ"ן ממעשיהם הטובים אל המלכות והיא מעלה אותם לאימא, ועל ידי זה אימא היא בשמחה, כלומר שנעשה יחוד או"א, אז מתגלה הארת א"א וחוזר להאיר לז"א דרך אימא, ואז הכל בשמחה והכל בשלימות והכל מתברכים מן החסד, שמשם נמשכות הברכות, והרחמים הם מזומנים, וכל העולמות הם בשמחה.

וזהו שנאמר ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו, מי ישוב, ישוב א"א להתגלות ולהאיר בז"א, ישוב א"א להתגלות ממה שהיה סתום בתחילה על ידי עונות התחתונים, ואז הכל נקרא תשובה, בין מה ששב א"א להשפיע בז"א ובין מה ששב ז"א לקבל שפע רחמים לרחם על בני ישראל וזהו ישוב ירחמנו, ועל ידי זה יכבוש עונותינו.